

Srbija na međunarodnom tržištu alkoholnih pića*

Milutin Đorović, Simo Stevanović, Verica Lazić

Apstrakt: U radu je data komparativna analiza važnijih pokazatelja svetskog i domaćeg tržišta alkoholnih pića. Naime, za poslednjih 21 godinu, po posmatranim podperiodima, metodom komparativne analize izučene su kvantitativne i strukturne razlike u proizvodnji i prometu analizirane grupe proizvoda, kako na nivou sveta tako i na nivou kontinenata i pojedinih zemalja. Definisani su vodeći proizvođači, odnosno tokovi međunarodnog prometa i vodeći izvoznici i uvoznici vina, piva i destilovanih alkoholnih pića, s posebnim osvrtom na mesto i značaj Srbije, odnosno njenu poziciju na svetskom tržištu svih ovih proizvoda.

Shodno prethodnom i značaju analizirane grupe proizvoda za domaće tržište, odnosno agroindustriju i privredu u celini, u radu su pojedinačno izučeni bilansi, struktura, dinamika i regionalna usmerenost domaće spoljnotrgovinske razmene vina, piva i destilovanih alkoholnih pića. Osim toga, ukazano je i na potrebe, odnosno mogućnosti, mere i pravce daljeg razvoja domaće proizvodnje i izvoza predmetnih proizvoda.

Ključne reči: alkoholna pića, vino, pivo, destilovana alkoholna pića, tržište, promet, izvoz, uvoz, bilans.

UVOD

U ukupnom razvoju svetske i domaće privrede, a posebno poljoprivrede, agroindustrije, ruralnih područja, kao i u podmirivanju potreba potrošača, u uslovima tržišne privrede, alkoholna pića predstavljaju vrlo značajnu i posebnu grupu agroindustrijskih proizvoda. Shodno ovome i sve izraženijim međunarodnim privrednim i drugim integracionim procesima, cilj ovog istraživanja je da se metodom komparativne analize izuče važnije karakteristike međunarodnog i posebno domaćeg tržišta vina, piva i destilovanih alkoholnih pića. Kao izuzetno značajni tržišni pokazatelji, izučene su tendencije, odnosno obim, dinamika i struktura proizvodnje i prometa predmetne grupe proizvoda, kako na nivou sveta tako i na nivou kontinenata i pojedinih zemalja. Uz širu analizu ovih pojava na domaćem tržištu, sagledani su mesto, značaj i mogućnosti Srbije na međunarodnom tržištu vina, piva i destilovanih alkoholnih pića. Pritom, posebno je ukazano na karakteristike domaće spoljnotrgovinske razmene svih ovih proizvoda.

Istraživanjem je obuhvaćeno razdoblje od 1989. do 2010. godine. Pojave su najčešće analizirane preko vrednosti trogodišnjih, ili dvogodišnjih proseka. Potperiodi su vremenski usaglašeni sa nastajanjem i delovanjem vrlo složenih istorijskih, ekonomskih, političkih i drugih događaja u zemlji. Rezultati istraživanja imaju teorijsku i praktičnu vrednost. Korisno će poslužiti, pre svega, kreatorima ekonomske i agroekonomske politike na nivou države, ali isto tako i donosiocima poslovnih odluka na nivou privrednih subjekata, odnosno porodičnih gazdinstava, kao i raznih institucija i ustanova koje se na odgovarajući način bave problemima poljoprivrede, agroindustrije i ruralnog razvoja u celini.

Kao izvori podataka, u istraživanju su pored nacionalnih korišćene i međunarodne statističke publikacije od značaja za proizvodnju i promet predmetnih proizvoda. Značajno je korišćen Internet, zatim odgovarajuća naučna i stručna literatura i posebno rezultati dosadašnjih istraživanja autora ovog rada. I najзад, u skladu sa izvorima i karakteristikama podataka, u radu su primenjene kvantitativne i kvalitativne metode istraživanja tržišta.

* Rad predstavlja deo istraživanja na projektu Ruralno tržište rada i ruralna ekonomija Srbije-diverzifikacija dohotka i smanjenje siromaštva», br. ON 179028, koji u periodu 2011-2014.godine finansira MNTR Vlade Republike Srbije.

1. PROIZVODNJA I PROMET ALKOHOLNIH PIĆA U SVETU

Na tendencije svetske proizvodnje i prometa alkoholnih pića, u analizi, pored podataka prikazanih u tabelama 1. i 2., ukazuje i čitav niz drugih, izvedenih i u tekstu predstavljenih, odnosno interpretiranih pokazatelja.

Vino. Svetska proizvodnja vina je na nivou od oko 28 miliona tona, što predstavlja oko 13% ukupne svetske proizvodnje alkoholnih pića. Uz izrazito skromnu prosečnu godišnju stopu rasta od samo 0,1%, u poslednjem podperiodu u odnosu na prvi, proizvodnja je povećana za svega 0,9%. Regionalno posmatrano, Evropa daje najveći deo svetske proizvodnje vina (65,6%), a potom slede Amerika (19,2%), Azija (6,5%) i Australija i Okeanija (4,8%), dok je učešće Afrike (3,9%) najniže. Posmatrano po zemljama, 15 najvećih proizvođača daje oko 89% ukupne svetske proizvodnje vina. Najveće učešće u ovoj proizvodnji imaju Francuska (16,5%), Italija (16,0%) i Španija (12,2%), a potom slede: SAD 8,4%, Kina 5,7%, Argentina 5,6%, Australija 4,9%, Južna Afrika 3,9%, Nemačka 3,6%, Čile 3,2%, Portugalija 2,2%, Ruska Federacija 2,0%, Rumunija 1,9% i, Grčka i Brazil sa po 1,4%. U svetskoj proizvodnji vina Srbija učestvuje sa oko 0,7%.

Struktura i redosled zemalja u proizvodnji vina po stanovniku (tabela 2), razlikuju se od strukture i redosleda učešća pojedinih zemalja u ukupnoj svetskoj proizvodnji ovog proizvoda. Naime, u odnosu na prosečnu svetsku proizvodnju vina po stanovniku od 4,1

kg, vodeće pozicije imaju Španija, Italija, Francuska, Australija, Portugalija, Makedonija itd. U odnosu na svetski prosek, Srbija ostvaruje veću proizvodnju vina po stanovniku za visokih 546,3%.

Međunarodni promet vina je iznad 10 miliona tona. Uz prosečnu godišnju stopu rasta od 4,2%, u poslednjem podperiodu u odnosu na prvi, promet je povećan za 138,4%. Pri ovome, ostvareni obim prometa predstavlja oko 37% ukupne svetske proizvodnje vina. S regionalnog aspekta, Evropa (61,4%) je neuporedivo najveći izvoznik vina, a potom sledi Amerika (21,2%). Učešće ostalih kontinenata u ukupnom svetskom izvozu ovog proizvoda je znatno skromnije, tj. Australija i Okeanija učestvuju sa 10,5%, Afrika 6,2% i Azija 0,7%. Paralelno sa izvozom, Evropa (70,7%) i Amerika (17,6%) su istovremeno i najveći uvoznici vina, a potom slede Azija (6,0%), Afrika (4,6%) i Australija i Okeanija (1,1%).

Posmatrano po zemljama, 15 najvećih izvoznika realizuje oko 95% ukupnog svetskog izvoza vina. Najveće učešće u svetskom izvozu ovog proizvoda imaju Italija (17,6%), Španija (15,3%), Francuska (14,2%) i Čile (12,4%), a potom slede: Australija 9,6%, Južna Afrika 6,1%, SAD 4,4%, Argentina 4,3%, Portugalija 3,6%, Nemačka 3,5%, Bugarska 1,1%, Makedonija 0,9%, Moldavija i Austrija sa po 0,7% i Mađarska 0,6%. Paralelno sa izvozom, preko 80% svetskog uvoza vina apsorbira 15 najvećih uvoznika ovog proizvoda. Vodeći uvoznici su: Nemačka (17,9%), Velika Britanija (14,3%) i SAD (10,7%), a iza ovih su: Francuska

TABELA 1. Obim, dinamika i struktura proizvodnje i prometa alkoholnih pića u svetu

- U hilj. tona -

Proizvod	Ø 1989–1991.	Ø 1998–2000.	Ø 2008–2010.	Indeks	
				Ø 1998/00 Ø 1989/91	Ø 2008/10 Ø 1989/91
Proizvodnja					
Vino	27.634	27.773	27.870	100,5	100,9
Pivo	110.683	131.790	177.774	119,1	160,6
Destilovana alkoholna pića	4.620	5.585	8.672	120,9	187,7
Izvoz					
Vino	4.325	6.341	10.310	146,6	238,4
Pivo	3.754	6.455	12.820	171,9	341,5
Destilovana alkoholna pića	1.856	2.565	3.845	138,2	207,2
Uvoz					
Vino	4.280	5.740	8.888	134,1	207,7
Pivo	3.615	6.169	12.359	170,7	341,9
Destilovana alkoholna pića	1.618	2.125	3.764	131,3	232,6

IZVOR: sajt www.fao.org i obračun autora.

TABELA 2. Komparativni pregled 15 najvećih proizvođača alkoholnih pića po stanovniku u svetu

- Ø 2008/2010.god., indeks nivoa: svet = 100,0 -

Zemlja	Vino		Zemlja	Pivo		Zemlja	Destilovana alkoh. pića	
	kg	indeks		kg	indeks		kg	indeks
Svet	4,1	100,0	Svet	26,0	100,0	Svet	1,3	100,0
Španija	75,9	1851,2	Češka Repub.	771,4	2966,9	Barbados	42,9	3300,0
Italija	75,9	1851,2	Irska	744,0	2861,5	Gvajana	32,1	2469,2
Francuska	74,8	1824,4	Belgija	652,0	2507,7	Estonija	31,2	2400,0
Australija	61,4	1497,6	Danska	567,2	2181,5	Crna Gora	20,6	1584,6
Portugalija	56,4	1375,6	Holandija	552,1	2123,5	Japan	16,9	1300,0
Makedonija	52,4	1278,0	Sv.Lucija	524,0	2015,4	Ukrajina	15,4	1184,6
Čile	51,7	1261,0	Nemačka	435,0	1673,1	Finska	13,6	1046,2
Moldavija	41,8	1019,5	Estonija	431,8	1660,8	Novi Zeland	12,6	969,2
Argentina	38,2	931,7	Austrija	416,5	1601,9	Brazil	11,7	900,0
Austrija	35,7	870,7	Rumunija	398,6	1533,1	Švedska	11,2	861,5
Grčka	35,7	870,7	Poljska	372,0	1430,8	Srbija	10,6	815,4
Gruzija	32,7	797,6	Litvanija	367,4	1413,1	Moldavija	10,0	769,2
Urugvaj	32,5	792,7	Slovenija	366,0	1407,7	Jamajka	9,8	753,8
Mađarska	31,9	778,0	V.Britanija	341,6	1313,8	Ruska Fed.	9,0	692,3
Novi Zeland	27,4	668,3	Ruska Fed.	341,5	1313,5	Kuba	8,3	638,5
Srbija	26,5	646,3	Srbija	78,6	302,3	Srbija	10,6	815,4

IZVOR: sajt www.fao.org i obračun autora.

5,9%, Ruska Federacija 5,6%, Holandija 4,2%, Kanada 3,7%, Belgija 3,6%, Italija 2,4%, Danska i Kina sa po 2,2%, Švajcarska 2,1%, Češka Republika 1,9% i Japan i Švedska sa po 1,7%. Pri svemu ovome, Srbija u svetskom izvozu vina učestvuje sa oko 0,1%, a u uvozu sa oko 0,4%.

Pivo. Prosečna godišnja proizvodnja piva u svetu je oko 178 miliona tona, što predstavlja oko 83% ukupne svetske proizvodnje alkoholnih pića. Pri prosečnoj godišnjoj stopi rasta od 2,3%, u poslednjem podperiodu u odnosu na prvi, proizvodnja je povećana za 60,6%. Posmatrano sa regionalnog aspekta, najveće, ali skoro i izjednačeno učešće u svetskoj proizvodnji ovog proizvoda imaju Evropa (27,9%), Azija (26,5%) i Amerika (26,4%). Afrika učestvuje sa 18%, a Australija i Okeanija sa skromnih 1,2%. Oko 72% ukupne svetske proizvodnje piva daje 15 zemalja najvećih proizvođača ovog proizvoda. Najveći proizvođač je Kina (23,6%), a potom SAD (13,2%). Iza ovih slede: Ruska Federacija 7,0%, Brazil 5,5%, Nemačka 5,2%, Velika Britanija 3,1%, Japan i Poljska sa po 2,1%, Španija 2,0%, Kanada 1,6%, Južna Afrika 1,5%, Venecuela 1,4%, Tajland 1,3%, Rumunija 1,2% i Češka Republika 1,1%. U svetskoj proizvodnji piva Srbija učestvuje sa skromnih 0,3%.

Struktura i redosled zemalja u proizvodnji piva po stanovniku, značajno se razlikuju od strukture i redosleda učešća pojedinih zemalja u ukupnoj svetskoj proizvodnji ovog proizvoda (tabela 2). Po ovom osnovu, a u odnosu na svetski prosek od 26 kg po stanovniku, svetski lideri su Češka Republika, Irska, Belgija, Danska i Holandija. U odnosu na svetski prosek, Srbija ostvaruje veću proizvodnju piva po stanovniku za oko 202%.

U međunarodnom prometu se nalazi oko 13 miliona tona piva, što čini svega 7,3% svetske proizvodnje ovog proizvoda. S prosečnom godišnjom stopom rasta od 6%, u poslednjem podperiodu u odnosu na prvi, promet je povećan za visokih 241,5%. Kao i kod vina, Evropa (68,5%) je najveći svetski izvoznik piva, a potom Amerika (24,6%). Učešće Azije (5,9%) je znatno skromnije a posebno Afrike (0,8%) i Australije i Okeanije (0,2%). Istovremeno, Evropa (48,1%) i Amerika (36,7%) apsorbuju i najveći deo svetskog uvoza piva. Iza ovih slede Azija (9,5%), a potom Afrika (4,6%) i Australija i Okeanija (1,1%).

Skoro 90% svetskog izvoza piva realizuje 15 zemalja najvećih izvoznika ovog proizvoda. Liderske pozicije, odnosno najveće učešće u svetskom izvozu piva imaju Meksiko (17,1%), Holandija (15,7%) i Nemačka

(13,5%). Iza ovih slede: Belgija 9,7%, Ukrajina 4,6%, Ruska Federacija 4,4%, Irska 3,8%, Velika Britanija 3,4%, Danska 3,3%, Češka Republika i Kanada sa po 3,2%, SAD 2,4%, Portugalija 2,1%, Kina 1,8% i Francuska 1,4%. Paralelno sa izvozom, oko 76% ukupnog svetskog uvoza piva apsorbuje 15 najvećih uvoznika ovog proizvoda. U odnosu na sve ostale zemlje, neuporedivo najveći svetski uvoznik piva su SAD (30,7%). Značajno iza SAD veliki uvoznici su Velika Britanija 7,3%, Italija 5,3%, Francuska 5,2% i Nemačka 4,9%. Iza ovih zemalja slede: Ruska Federacija 4,3%, Holandija 3,9%, Kanada 2,8%, Španija 2,4%, Irska 2,1%, Belgija 1,6%, Meksiko 1,4%, Bosna i Hercegovina i Južna Afrika sa po 1,3% i Kina 1,0%. Srbija u svetskom izvozu piva učestvuje sa oko 1%, a u uvozu sa oko 0,1%.

Destilovana alkoholna pića. Svetska proizvodnja ovih pića je na nivou od oko 8,7 miliona tona i predstavlja oko 4% ukupne svetske proizvodnje alkoholnih pića. Uz prosečnu godišnju stopu rasta od 3%, u poslednjem podperiodu u odnosu na prvi, proizvodnja je povećana za 87,7%. Izrazito visoko učešće u svetskoj proizvodnji ove grupe proizvoda alkoholnih pića ima Evropa (40,0%), a potom slede Amerika (27,2%), Azija (25,6%), Afrika (6,5%) i najzad Australija i Okeanija (0,7%). Posmatrano po zemljama, preko 95% ukupne svetske proizvodnje destilovanih alkoholnih pića daje 15 najvećih proizvođača ove grupe proizvoda. U okviru ovih, vodeći proizvođači, odnosno najveće učešće u svetskoj proizvodnji imaju Brazil (26,0%), Japan (24,8%) i Ruska Federacija (14,6%), a potom slede: Ukrajina 8,1%, Nigerija 6,1%, Nemačka 4,6%, Španija 1,8%, Francuska 1,7%, Meksiko 1,6%, Švedska i Poljska sa po 1,2%, Kuba 1,1%, Srbija 0,9% i, Finska i Kazahstan sa po 0,8%.

U odnosu na učešće u ukupnoj svetskoj proizvodnji, struktura i redosled zemalja 15 najvećih proizvođača destilovanih alkoholnih pića po stanovniku (tabela 2), znatno su drugačiji. Naime, sa ovog aspekta, a u odnosu na prosečnu svetsku proizvodnju destilovanih alkoholnih pića po stanovniku od 1,3 kg, vodeći 15 svetskih proizvođača ovih pića su Barbados, Gvajana, Estonija, Crna Gora, Japan itd. S proizvodnjom od 10,6 kg, Srbija zauzima visoko, jedanaesto mesto na svetskoj listi proizvođača navedenih proizvoda po stanovniku.

Paralelno sa povećanjem proizvodnje, rastao je i međunarodni promet destilovanih alkoholnih pića. S prosečnom godišnjom stopom rasta od 3,5%, međunarodni promet ove grupe proizvoda je na nivou od preko 3,8 miliona tona, što predstavlja oko 44% ukupne svetske proizvodnje predmetnih proizvoda. U poslednjem podperiodu u odnosu na prvi, promet desti-

lovanih alkoholnih pića je povećan za 107,2%. Izrazito najveći regionalni izvoznik ovih proizvoda je Evropa (oko 70%), a potom slede Amerika (17,8%), Azija (10,7%), Afrika (1,3%) i najzad, Australija i Okeanija (0,6%). Analogno izvozu, Evropa (52,2%) je i najveći uvoznik destilovanih alkoholnih pića, a potom, istim redosledom kao i kod izvoza, slede Amerika (24,8%), Azija (17,8%), Afrika (3,5%) i Australija i Okeanija (1,7%).

Oko 77% ukupnog svetskog izvoza destilovanih alkoholnih pića realizuje 15 zemalja najvećih izvoznika ove grupe proizvoda. Sa učešćem od 24,1%, Velika Britanija je apsolutni izvozni lider predmetnih proizvoda. Veliki izvoznici, ali sa znatno nižim učešćem od Velike Britanije su i: Francuska 8,5%, Italija 5,9%, Ukrajina 5,6%, Nemačka 5,3%, SAD 4,1%, Meksiko 3,9%, Kanada 3,3%, Ruska Federacija i Švedska sa po 3,0%, Južna Koreja 2,7%, Španija 2,6%, Irska 2,5%, Kina 1,3% i Litvanija 1,0%. Istovremeno, najveći uvoznici su, odnosno najveće učešće u svetskom uvozu destilovanih alkoholnih pića imaju SAD (16,3%) i Ruska Federacija (10,9%), a potom slede: Nemačka 7,1%, Španija 5,9%, Japan 4,4%, Velika Britanija 3,5%, Francuska 3,4%, Belgija 3,0%, Italija 2,6%, Kina 2,3%, Holandija 2,2%, Litvanija i Kanada sa po 1,5%, Grčka 1,4% i Tajland 1,2%. U ukupnom svetskom izvozu ovih proizvoda, Srbija učestvuje sa oko 0,1%, a u uvozu sa oko 0,2%.

Ispoljeni regionalni razmeštaj u proizvodnji i prometu analiziranih proizvoda, kako po obimu tako i po strukturi, rezultanta je brojnih prirodnih, društvenih i privrednih činilaca. Međutim, kao najvažniji činioci navode se: zemljište, klima, obim i struktura biljne a posebno voćarsko-vinogradarske proizvodnje; broj, struktura i kupovna moć stanovništva; nivo ekonomske razvijenosti zemlje; razvijenost poljoprivrede i prehrambene industrije u celini; nivo naučnih, tehničkih i tehnoloških dostignuća; obim materijalnih ulaganja u proizvodnju predmetnih proizvoda, i mere ekonomske, odnosno državne politike zemlje.

Učešće Srbije u svetskoj proizvodnji i prometu analiziranih proizvoda, vrlo je skromno i skoro simbolično. Naime, njeno učešće u njihovoj proizvodnji kreće se u rasponu od 0,3% do 0,9%, a u izvozu od 0,1% do 1,0% i u uvozu od 0,1% do 0,4%.

Razvijene zemlje u odnosu na nerazvijene i zemlje u razvoju imaju znatno veće učešće kako u ukupnoj svetskoj proizvodnji (preko 70%), tako i u ukupnom međunarodnom prometu, odnosno izvozu (oko 76%) i u uvozu (oko 82%) alkoholnih pića. Veće učešće razvijenih zemalja u odnosu na nerazvijene i zemlje u razvoju kod navedenih pojava, rezultanta je više čini-

laca, a pre svega, višeg nivoa ekonomske razvijenosti, odnosno jače kupovne moći potrošača, naglašenijim potrebama za bogatijim asortimanom ponude na domaćem tržištu, razvijenije prehrambene industrije, uvoza sirovina radi prerade istih i izvoza skupljih finalnih proizvoda, reeksportnih poslova, mogućnosti sticanja većeg profita na bazi razlika u cenama na domaćem i inostranom tržištu itd.

Relativno skromna zastupljenost alkoholnih pića u međunarodnom prometu u odnosu na obim njihove proizvodnje, rezultanta je, pre svega, specifičnih tehničko-komercijalnih karakteristika ovih proizvoda, široke rasprostranjenosti proizvodnje i nastojanja svih zemalja, a posebno nerazvijenih zemalja i zemalja u razvoju da domaće potrebe za analiziranim proizvodima prvenstveno podmiruju sopstvenom proizvodnjom.

2. PROIZVODNJA I PROMET ALKOHOLNIH PIĆA NA DOMAĆEM TRŽIŠTU

U Srbiji postoje veoma povoljni, ali ne i dovoljno iskorišćeni, kako prirodni tako i ostali resursi za ostvarenje znatno veće, stabilnije, kvalitetnije i strukturno adekvatnije, odnosno tržištu bolje prilagođene proizvodnje alkoholnih pića. Na tendencije, odnosno obim, dinamiku i strukturu domaće proizvodnje i prometa ovih proizvoda, vrlo ilustrativno ukazuje analiza podataka u tabeli 3.

Vino. U posmatranom razdoblju, uz manje ili veće oscilacije, po podperiodima, proizvodnja vina u Srbiji je na nivou od oko 200.000 tona, što čini oko 23% ukupne domaće proizvodnje alkoholnih pića. Pri ne-

gativnoj stopi rasta od - 0,7%, u drugom podperiodu u odnosu na bazni, proizvodnja vina je opala za 21,8%, a u trećem za 13,8%. Istovremeno, zbog vrlo složenih društveno-ekonomskih prilika u zemlji, tržišnost proizvodnje ovog proizvoda je izrazito niska. U poslednjem podperiodu, prodaja i otkup su na nivou od svega 40 tona.

Pivo. Prosečna godišnja proizvodnja piva u Srbiji je oko 600.000 tona. Pri vrlo skromnoj stopi rasta od 1,0%, u drugom podperiodu u odnosu na bazni, proizvodnja je povećana za 29,4%, a u trećem, odnosno poslednjem podperiodu za 22,6%. U odnosu na vino i destilovana alkoholna pića, ostvareni obim i intenzitet proizvodnje piva su znatno povoljniji i ovom proizvodu obezbeđuju dominantnu poziciju od oko 69% učešća u ukupnoj domaćoj proizvodnji alkoholnih pića. Ovo učešće u korist piva, rezultanta je brojnih proizvodnih i tržišnih činilaca, a pre svega, troškova proizvodnje, sirovinske osnove, cena, kupovne moći i izbora potrošača na domaćem tržištu.

Destilovana alkoholna pića. U Srbiji se prosečno godišnje proizvodi nešto manje od 70.000 tona ove grupe proizvoda, što predstavlja samo 8% njihovog učešća u ukupnoj domaćoj proizvodnji alkoholnih pića. Uz negativnu stopu rasta od - 3,1%, proizvodnja destilovanih alkoholnih pića u drugom i trećem podperiodu u odnosu na prvi, opala je za visokih 46,1%, odnosno 46,9%. Paralelno sa padom proizvodnje, promet, odnosno prodaja i otkup su imali još izraženiji pad. Naime, pri vrlo visokoj negativnoj stopi rasta od - 13,5%, prodaja i otkup destilovanih alkoholnih pića u drugom i trećem podperiodu u odnosu na prvi, opali su za enormno visokih 92,9%, odnosno 95,2% i formirani su u poslednjem podperiodu na nivou od oko 200 tona.

TABELA 3. Obim, dinamika i struktura proizvodnje i prometa alkoholnih pića u Srbiji*

- U hilj.tona -

Proizvod	Ø 1989–1991.	Ø 1998– 2000.	Ø 2008–2010.	Indeks	
				Ø 1998/00 Ø 1989/91	Ø 2008/10 Ø 1989/91
Proizvodnja					
Vino	225	176	194	78,2	86,2
Pivo	470	608	576	129,4	122,6
Destilovana alkohol.pića	128	69	68	53,9	53,1
Prodaja i otkup					
Vino	12	15	0,04	125	0,3
Destilovana alkohol.pića	4,2	0,3	0,2	7,1	4,8

IZVOR: sajt www.webrzs.stat.gov.rs; interni materijali RZSS, Beograd, i obračun autora.

* Proizvodnja u Republici Srbiji, bez podataka za Kosovo i Metohiju.

Negativne tendencije u kretanju proizvodnje i prometa alkoholnih pića, rezultanta su direktnog i indirektnog uticaja brojnih uzroka i okolnosti, kako onih iz devedesetih godina 20. veka, tako i onih iz najnovijeg perioda. Kao posebno značajni uzroci navode se: nasilni raspad SFRJ, rat u okruženju i unutar zemlje, sankcije međunarodne zajednice, NATO agresija u 1999. godini, pokidan proces društvene reprodukcije, privredna recesija, pad poljoprivredne i posebno voćarsko-vinogradarske i ratarske proizvodnje, odnosno agroindustrije, neefikasan tranzicioni proces, nedovoljna ulaganja u razvoj poljoprivrede i permanentno zanemarivanje činjenice o njenim nesumnjivim komparativnim prednostima unutar domaće privrede, nepostojanje adekvatnog integralnog programa razvoja proizvodnje i prerade poljoprivrednih proizvoda, neadekvatna organizacija i nedovoljna materijalno-tehnička opremljenost porodičnih gazdinstava, nizak nivo produktivnosti rada, neadekvatna organizacija otkupa tržišnih viškova, neefikasna primena međunarodnih standarda, tradicionalizam u proizvodnji i spora izmena proizvodne strukture, niska kupovna moć i loše navike potrošača, nestabilni društveno-politički odnosi i sl.

Shodno prethodnom, otklanjanje aktuelnih uzroka negativnih kretanja posmatranih pojava predstavlja prioritetan zadatak u ostvarivanju bržeg razvoja ne samo domaće proizvodnje, tržišta, prometa i spoljnotrgovinske razmene analiziranih proizvoda, već i ukupne domaće poljoprivrede, odnosno agroindustrije, porodičnih gazdinstava i ruralnih područja zemlje u celini.

3. SRBIJA U SPOLJNOTRGOVINSKOJ RAZMENI ALKOHOLNIH PIĆA

Prethodno navedeni uzroci nepovoljnih kretanja u domaćoj proizvodnji i prometu alkoholnih pića, snažno su uticali i na postojeće stanje u spoljnotrgovinskoj razmeni, kako ovih proizvoda tako i ukupne poljoprivrede, odnosno agroindustrije i privrede u celini. Na karakteristike predmetne razmene vrlo argumentovano ukazuju podaci u tabeli 4.

U posmatranom razdoblju od 2003. do 2010. godine, s tendencijom povećanja deficita, bilans domaće spoljnotrgovinske razmene ukupne privrede, permanentno je negativan. U poslednjem, odnosno u drugom podperiodu (Ø 2009/10) u odnosu na prvi (Ø 2003/04), deficit je povećan čak za oko 23% i dostiže nivo od preko 7 milijardi USD. Zbog izrazito niže startne osnove, izvoz je imao dinamičniji porast od

uvoza. Pokrivenost uvoza izvozom je svega 55,3%. U istom podperiodu, u strukturi ukupnog izvoza, poljoprivreda i prehrambena industrija učestvuju sa 23,1%, a u uvozu sa 6,2%.

Za razliku od ukupne privrede, negativan bilans domaće spoljnotrgovinske razmene poljoprivrede i prehrambene industrije iz prvog podperioda, transformisan je u pozitivan bilans u drugom podperiodu sa suficitom od preko milijardu USD. Zbog niže startne osnove, izvoz je imao znatno dinamičniji porast od uvoza. Pokrivenost uvoza izvozom povećana je sa 91,1% na 206,2%. Pri ovome, u strukturi izvoza, odnosno uvoza ukupne poljoprivrede i prehrambene industrije, učešće izvoza, odnosno uvoza grupe proizvoda alkoholna pića je 4,4%, odnosno 5,5%.

Bilans spoljnotrgovinske razmene grupe proizvoda alkoholna pića, u prvom podperiodu bio je negativan, s deficitom od oko 7 miliona USD, da bi u drugom podperiodu ostvario suficit od oko 36 miliona USD. Pokrivenost uvoza izvozom iz prvog podperioda od 78,5%, povećana je u drugom podperiodu na 164,2%. Kao i kod poljoprivrede i prehrambene industrije u celini, tako i kod ove grupe proizvoda, imajući u vidu raspoložive resurse, ostvareni suficit je skroman. Shodno ovome, u strukturi ukupne vrednosti izvoza, odnosno uvoza predmetne grupe proizvoda, vino u izvozu učestvuje sa oko 17%, a u uvozu sa oko 61%, pivo od slada, u izvozu učestvuje sa 76,5%, a u uvozu sa 7,5%, destilovana alkoholna pića u izvozu učestvuju sa 6,3%, a u uvozu sa 31,2% i, ostala alkoholna pića, u izvozu učestvuju sa simboličnih 0,05%, a u uvozu sa 0,1%. Očigledno je, da je pozitivan bilans spoljnotrgovinske razmene analizirane grupe proizvoda pozitivan, pre svega, zahvaljujući pozitivnom saldu podgrupe – pivo od slada i znatno manjeg uticaja pozitivne spoljnotrgovinske razmene kod ostalih fermentisanih alkoholnih pića.

S tendencijom pogoršanja, bilans podgrupe proizvoda vina, negativan je u oba podperioda. U drugom podperiodu u odnosu na prvi, deficit je veći za visokih 507,8% i iznosi oko 18,5 miliona USD. Stepenn pokrivenosti uvoza izvozom opao je sa 67,3% na 46,1%. Na negativan bilans podgrupe najviše je uticao negativan saldo kod vina od svežeg grožđa (oko 20 miliona USD), a potom kod vermuta i penušavih vina, dok je saldo kod ostalih fermentisanih pića pozitivan i na nivou je od oko 2 miliona USD. U strukturi izvoza predmetne podgrupe, vodeće pozicije imaju vina od svežeg grožđa (oko 81%) i ostala fermentisana pića (oko 14%), dok je učešće penušavih vina (oko 5,0%) i posebno vermuta (0,1%) vrlo skromno. Kao i kod izvoza, i u uvozu podgrupe vino, vodeću poziciju ima

TABELA 4. Bilans, dinamika i struktura domaće spoljnotrgovinske razmene alkoholnih pića

Proizvod	U hiljadama USD						Indeks	
	Ø 2003 – 2004.			Ø 2009 – 2010.			Ø 2009/10 Ø 2003/04	Ø 2009/10 Ø 2003/04
	izvoz	uvoz	saldo (+ -)	izvoz	uvoz	saldo (+ -)	izvoz	uvoz
Ukupno privreda	3.140.000	9.115.000	-5.975.000	9.069.400	16.395.000	-7.325.600	288,8	179,9
Ukupno polj. i prehramb. ind.	688.000	755.000	-67.000	2.093.200	1.015.250	1.077.950	304,2	134,5
o Alkoholna pića ukupno	25.062	31.944	-6.882	92.099	56.074	36.025	367,5	175,5
A. Vино	6.269	9.310	-3.041	15.816	34.301	-18.485	252,3	368,4
1. Vermut	25	122	-97	10	388	-378	40,0	318,0
2. Vina penušava	159	396	-237	798	967	-169	501,9	244,2
3. Vina od svežeg grožđa	6.080	8.720	-2.640	12.863	32.779	-19.916	211,6	375,9
4. Fermentisana pića, ostala	5	72	-67	2.145	167	1.978	42900,0	231,9
B. Pivo od slada	16.936	9.886	7.050	70.469	4.209	66.260	416,1	42,6
o V. Destilovana alkoh. pića	1.857	12.748	-10.891	5.814	17.564	-11.750	313,1	137,8
• 1. Alkoh. pića dob. dest. vina	564	4.495	-3.931	1.988	3.285	-1.297	352,5	73,1
• 2. Rum i tafia	7	54	-47	54	119	-65	771,4	220,4
• 3. Džin i klekovača	4	59	-55	14	182	-168	350,0	308,5
• 4. Viski	153	5.053	-4.900	195	5.005	-4.810	127,5	99,1
• 5. Rakije i ostala dest. alkoh. pića	1.129	3.087	-1.958	3.563	8.973	-5.410	315,6	290,7

IZVOR: sajt webrzs.stat.gov.rs; interni materijali Republičkog zavoda za statistiku Srbije, Beograd, i obračun autora.

vino od svežeg grožđa (oko 96%), a potom penušava vina (oko 3%), dok je učešće vermuta (oko 1%) i posebno ostalih fermentisanih pića (oko 0,5%), izrazito skromno.

Izvoz podgrupe proizvoda vino najčešće je usmeren u Rumuniju, Bosnu i Hercegovinu, Crnu Goru, Nemačku, Hrvatsku, Austriju, Kanadu, Švajcarsku, Francusku, SAD, Rusku Federaciju, Makedoniju, Australiju, Češku, Sloveniju, Ukrajinu, Italiju, Albaniju, Belgiju, Japan i Mađarsku. Istovremeno, uvoz ove podgrupe najčešće je ostvarivan iz Makedonije, Crne Gore, Italije, Francuske, Hrvatske, Čilea, Bosne i Hercegovine, Slovenije, Španije, Australije, Mađarske, SAD, Portugalije, Južne Afrike, Bugarske, Novog Zelanda, Grčke, Nemačke, Švajcarske, Kine, Austrije, Argentine i Švedske.

S tendencijom intenzivnog porasta, bilans piva od slada pozitivan je u oba podperioda. U drugom podperiodu u odnosu na prvi, suficit je izrazito veći, čak za oko 840% i na nivou je od preko 66 miliona USD. Stepenn pokrivenosti uvoza izvozom povećan je sa 171,3% na 1674,2%. Ostvareni rezultati u spoljnotrgovinskoj razmeni ove podgrupe proizvoda, odlučujuće su uticali na formiranje pozitivnog salda u spoljnotrgovinskoj razmeni grupe proizvoda – alkoholna pića ukupno.

Izvoz piva najčešće je usmeren u Bosnu i Hercegovinu, Crnu Goru, Hrvatsku, Mađarsku, Izrael, Bu-

garsku, Austriju, Švajcarsku, SAD, Australiju, Italiju, Sloveniju, Makedoniju, Grčku, Poljsku, Nemačku, Albaniju, Rumuniju i Francusku. Istovremeno, uvoz ovog proizvoda najčešće je ostvarivan iz Mađarske, Holandije, Slovenije, Makedonije, Nemačke, Austrije, Crne Gore, Hrvatske, Turske, Grčke, Irske, Meksika, Slovačke, Italije, Češke, Belgije, Bosne i Hercegovine, i Poljske.

Bilans podgrupe proizvoda destilovana alkoholna pića, negativan je u oba podperioda. U drugom podperiodu u odnosu na prvi, deficit je veći za oko 8% i iznosi oko 11,8 miliona USD. Stepenn pokrivenosti uvoza izvozom je oko 33%. Na negativan bilans podgrupe najviše je uticao negativan saldo kod rakije i ostalih destilovanih alkoholnih pića (oko 5,4 miliona USD) a potom kod viskija (oko 4,8 miliona USD). U strukturi izvoza predmetne podgrupe, najveće učešće imaju rakije i ostala destilovana alkoholna pića (oko 61%), a potom alkoholna pića dobijena destilacijom vina (oko 34%). Paralelno sa izvozom, vodeće pozicije u uvozu analizirane podgrupe proizvoda imaju rakije i ostala destilovana alkoholna pića (oko 51%), a potom viski (oko 29%) i alkoholna pića dobijena destilacijom vina (oko 19%), dok je učešće ostalih pića skoro simbolično.

Izvoz podgrupe proizvoda destilovana alkoholna pića najčešće je usmeravan u Crnu Goru, Bosnu i Hercegovinu, SAD, Australiju, Hrvatsku, Francusku,

Makedoniju, Kanadu, Nemačku, Ukrajinu, Sloveniju, Rusku Federaciju, Rumuniju, Češku, Veliku Britaniju, Švajcarsku, Mađarsku, Austriju, Slovačku, Poljsku, Belgiju i Italiju. Paralelno sa izvozom, uvoz ovih proizvoda najčešće je ostvarivan iz Francuske, Meksika, Nemačke, Makedonije, Velike Britanije, Italije, Irske, Hrvatske, Finske, Češke, Južne Afrike, SAD, Holandije, Slovenije, Grčke, Bosne i Hercegovine, Brazila, Crne Gore, Kube, Venecuele, Kanade, Ruske Federacije, Švedske, Barbadosa, Švajcarske, Albanije, Poljske, Argentine i Irana.

Shodno prethodnom, na bilansne pozicije alkoholnih pića najneposrednije su uticale ispoljene tendencije upravo u proizvodnji ovih proizvoda. Očigledno je, da je uprkos raspoloživim resursima i tržišnim potrebama, njihova proizvodnja nedovoljna i nestabilna. Stoga, u cilju ostvarivanja povoljnijih i stabilnijih izvoznih rezultata, neophodno je da se uz veća materijalna ulaganja proizvodnja analiziranih proizvoda ne samo poveća, već da se ista i strukturno znatno bolje prilagodi zahtevima tržišta. Proizvodnja mora biti standardizovana i visoko produktivna, a proizvod kvalitativno i cenovno konkurentan. Izvoz treba proširiti na što veći broj zemalja.

ZAKLJUČAK

U posmatranom razdoblju svetsku proizvodnju piva i destilovanih alkoholnih pića prate relativno skromne stope rasta, dok proizvodnja vina skoro stagnira. Stope rasta prometa su intenzivnije, a posebno kod piva i vina. Regionalni razmeštaj proizvodnje i prometa, odnosno suficita i deficita svih analiziranih proizvoda, vrlo je različit i neujednačen, kako po kontinentima

tako i po zemljama. Razvijene zemlje u odnosu na nerazvijene i zemlje u razvoju, daju veći deo ne samo svetske proizvodnje, već i prometa, odnosno izvoza i uvoza svih posmatranih podgrupa alkoholnih pića. Pri svemu ovome, učešće Srbije u ukupnoj svetskoj proizvodnji i prometu predmetnih proizvoda je vrlo skromno, jer kod obe pojave učestvuje u granicama intervala od 0,1% do 1,0%.

U istom razdoblju, domaću proizvodnju piva prati vrlo blago povećanje, dok proizvodnju vina i posebno destilovanih alkoholnih pića, karakteriše negativan trend razvoja, te je obim iste, kod obe ove podgrupe proizvoda, posle 21 godine, još uvek ispod ostvarenog nivoa u baznom, odnosno prvom podperiodu. Istovremeno, zbog svih u tekstu već navedenih uzroka negativnih kretanja posmatranih pojava, promet, odnosno prodaja i otkup su u odnosu na proizvodnju ispoljili još negativnije tendencije i isti su daleko ispod baznog podperioda.

Kod analizirane grupe proizvoda alkoholna pića, Srbija je u podperiodu Ø 2003/04. imala negativan, a u podperiodu Ø 2009/10. pozitivan bilans spoljnotrgovinske razmene. Međutim, s obzirom na raspoložive resurse i tržišne potrebe, kao i na permanentno negativne bilansne pozicije kod većine proizvoda, grupni suficit je vrlo skroman i isti, kroz veća i selektivnija ulaganja u proizvodnju, i veći izvoz, nužno i značajno treba povećati. U stvari, pozitivan saldo piva, odlučujuće je uticao na formiranje pozitivnog bilansa grupe alkoholna pića ukupno. Pri svemu ovome, proizvodnju izvoznih proizvoda treba posebno stimulisati, a ova mora biti stabilna, standardizovana, visoko produktivna i konkurentna. I najzad, izvoz treba usmeriti u što veći broj zemalja i to, prvenstveno na tržišta sa većom kupovnom moći potrošača.

Reference

- Alexsandratos, N. (1995), *World Agriculture: Towards 2010*, FAO.
- Bjelić, P. (2008), *Međunarodna trgovina*, Ekonomski fakultet, Beograd.
- Veličković, V. (2006), *Voćarstvo*, Poljoprivredni fakultet, Beograd.
- Vlahović, B. (2010), *Tržište agroindustrijskih proizvoda*, Poljoprivredni fakultet, Novi Sad.
- Vlahović, B., Tomić, D., Puškarić, A. (2011), Promene na tržištu vina u zemljama CEFTA grupacije, *Ekonomika poljoprivrede*, No. 4, Beograd.
- Đorović, M., Milanović, M., Simić, J., Lazić, V. (2005), *Specifični aspekti istraživanja tržišta hrane*, Marketing, No.2, Beograd.
- Đorović, M., Milanović, M., Stevanović, S. (2009), Komparativna tržišna analiza svetske proizvodnje i međunarodnog prometa voća, *Ekonomika poljoprivrede*, No.1, Beograd.
- Đorović, M., Tomin, A. (2010), *Tržište i promet poljoprivrednih proizvoda*, Poljoprivredni fakultet, Beograd.

9. Leskošek-Čukalović, I. (2002), *Tehnologija piva I deo*, Poljoprivredni fakultet, Beograd.
10. Milanović, M. (2009), *Ekonomija prirodnih resursa*, Megatrend univerzitet, Beograd.
11. Milanović, M., Đorović, M. (2011), *Tržište poljoprivrednih proizvoda u Srbiji pre i posle tranzicije*, Institut za ekonomiku poljoprivrede, Beograd.
12. Milosavljević, M. (2002), *Proces globalizacije svetske privrede*, Institut ekonomskih nauka, Beograd.
13. Nikićević, N., Tešević, V. (2009), *Jaka alkoholna pića*, Poljoprivredni fakultet, Beograd.
14. Stevanović, S. (2009), *Razvoj tržišne proizvodnje u poljoprivredi Republike Srbije – monografija*, Društvo agrarnih ekonomista Srbije i Poljoprivredni fakultet, Beograd.
15. Švarlić, M., Tomić, D. – urednici, (2010), *Tematski zbornik - Agroprivreda Srbije i evropske integracije*, Društvo agrarnih ekonomista Srbije i Privredna komora Vojvodine, Beograd.
16. Internet, FAO publikacije i publikacije RZSS.

Summary

Position of Serbia on the international market of alcoholic beverages

Milutin Đorović, Simo Stevanović, Verica Lazić

This paper presents a comparative analysis of the major indicators of both the world and domestic markets of alcoholic beverages. Namely, for the last 21 years, for the observed subperiods, the method of comparative analysis were used to study quantitative and structural differences in the production and trade of analyzed product groups, at both the world and at the level of continents and some countries. The leading manufacturers and flows of international trade and the leading exporters and importers of wine, beer and distilled alcoholic beverages were defined, with special emphasis on the importance of Serbia, i.e. its position in the global market for all these products.

Pursuant to the above, and importance of analyzed product groups for the domestic market, i.e. agroindustry and the economy as a whole, this paper specially studies balances, structure, dynamics and regional orientation of foreign trade exchange in wine, beer, and distilled alcoholic beverages. In addition, the paper points to the needs, capabilities, measures and directions of further development of domestic production and export of products analyzed.

Key words: alcoholic beverages, wine, beer, distilled alcoholic beverages, market, trade, export, import, balance.

Kontakt:

Dr Milutin T. Đorović, red.prof.
Univerzitet u Beogradu, Poljoprivredni fakultet,
Nemanjina 6, 11000, Beograd
e-mail: djormi@agrif.bg.ac.rs

Dr Simo V. Stevanović, vanred.prof.
Univerzitet u Beogradu, Poljoprivredni fakultet,
Nemanjina 6, 11000, Beograd
e-mail: stev@agrif.bg.ac.rs

Verica M. Lazić
Univerzitet u Beogradu, Poljoprivredni fakultet,
Nemanjina 6, 11000, Beograd
e-mail: vlazic@agrif.bg.ac.rs